12.12.84

Σημειώματα

Τά ψίχουλα

Νά λοιπόν, πού έπιθεβαιώνεται ότι ή ὑπουργός μας ρίχνει γιά τήν λογοτεχνία καί γιά τό βιβλίο τά ψίχουλα τοῦ προϋπολογισμοῦ της. Ενώ ἄλλοῦ δίδονται ἑκατοντάδες ἑκατομμυρίων, γιά τά βιβλία καί τούς δημιουργούς τους μάλις ἐξοικονομοῦνται 15.000.000 – καί νά εἶναι καί εὐχαριστημένοι. Τόση περιφρόνηση γιά τόν πνευματικό τομέα δέν τήν καταλαβαίνει κανείς σωστά σκεπτόμενος ἄνθρωπος. Στό κότω - κάτω τῆς γραφῆς τά δύο Νόμπελ ἀπό ποιητές ἤρθαν στήν Ελλάδα καί ὄχι ἀπό κανένα μπουλούκι θεατρικό, οὔτε ἀπό τίς ταινίες μας, μ' ὅλη τή διαφήμιση πού τοὺς γίνεται. Κι ὄν γινόταν ἡ σωστή προσπάθεια γιά νά προβληθεῖ μεταφρασμένη ἡ ἑλληνική λογοτεχνία στό ἐξωτερικά, πολλές ἀκόμη διακρίσεις θά συνέρρεαν. Αλλά, εἴπαμε: τά ἀποπαίδια...

Τά δικαιώματα

Καί ὁς προστεθεῖ μέ τήν εὐκαιρία πώς ἡ δουλειά τῶν ἀνθρώπων τῆς λογοτεχνίας εἶναι ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης ἀπό τοὺς πάντες. Από τό δικό τους πνευματικό μόχθο ζεῖ κόσμος καί κοσμάκης, ἐκτός ἀπό τοὺς ἰδιους, πού φυσικά, ἀναγκάζονται νά κάνουν ἄλλα ἐπαγγέλματα γιά νά ζήσουν. Κάθε τόσο διαθάζουμε στίς ἐφημερίδες αἰτήματα τῶν ἐκδοτῶν γιό τήν ὑποθοἰθηση τοῦ θιβλίου. Ποτέ δέν εἴδαμε νά γίνεται λόγος γιό τά δικαιώματα τῶν συγγραφέων, πού ὄχι μόνο (οἱ πιό πολλοί) δέν ἀμείβονται, ἀλλά πολλές φορές ἀναγκάζονται νά θάλουν κι ἀπά τήν τσέπη τους.

Καί καλό οἱ ἐκδότες, ἐπιχειρηματίες εἶναι οἱ ἄνθρωποι, τή δουλειά τους κάνουν. Μά τά κράτος; Αν μεταδοθεῖ κάποιο κείμενο ἀπό τά ραδιάφωνο, πληρώνεται ὁ ἐπιμελητής τῆς ἐκπομπής, πληρώνεται ὁ ἤθοποιός, πού τό διαθάζει, πληρώνεται ὁ ἐπιμελητής τῆς μουσικής ὑπόκρουσης καί ποιός ξέρει πόσοι ἄλλοι. Ο μόνος πού δέν πληρώνεται εἶναι ἁ συγγραφέας, πού μάλιστα, θά πρέπει νά εἶναι περήφανος κι εὐγνώμων, γιατί τοὺ διάθασαν κείμενά του ἀπό τά ραδιόφωνο. Τέτοια στοργή καί φροντίδα...

Γιά τούς μαθητές

Τό μάθαμε κατά τύχη – ἡ μάλλον μέ τήν εὐκαιρία μιάς μεγάλης ἔκθεσης, πού ὀργανώθηκε στήν Θεσσαλονίκη, μέ παιδευτικούς στόχους: Καταργήθηκαν γιά τά σχολεῖα, γιά μαθητές καί μαθήτριες, οἱ ὧρες πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων, τουλόχιστον στίς ὧρες τῶν μαθημάτων. Παλιότερα ὑπήρχαν μέσα στήν ἑθδομάδα κάποιες ὧρες στίς ὁποίες καθηγητές καί μαθητές μπορούσαν νά ἐπισκεφθοῦν κάποιο μουσεῖο ἡ κάποια ἔκθεση ζωγραφικής ἡ νά παρακολουθήσουν κάποια θεατρική παράσταση. Αὐτό τώρα ἀπαγορεύεται, ἡ μάλλον, ἐπιτρέπεται, ἀλλά σέ ὧρες ἐκτός μαθημάτων. Καί, φυσικά, δέν γίνεται σχεδόν τίποτε, γιατί οὔτε οἱ καθηγητές εἶναι διατεθημένοι νά δουλέψουν ὑπερωριακά καί χωρίς ἀμοιθή, οὔτε οἱ μαθητές νά διαθέσουν ὧρες ἀπό τήν μελέτη ἡ τήν ψυχαγωγία τους. Στό κάτω της γραφής, ἀν ἐκείνες τίς ὧρες θέλουν νά

Συνομιλία μέ τόν ξένο καλλιτέχνη

Τζών Κόρμπιτζ, ὁ ζωγράφος πού δέθηκε μέ τήν Ελλάδα

Επαινοι γιά τήν ἑλληνική ζωγραφική καί τήν ἑλληνική ποίηση

Τόν τελευταίο καιρό ἀρκετοί ξένοι ἐκθέτουν ἔργα ζωγραφικής ἡ γλυπτικής στή Θεσσαλονίκη, ἀν καί (ὁπως λένε), τό ἑλληνικό κοινό δέν ἀγοράζει ζωγραφικά ἔργα μή Ελλήνων - ὁσο κι ἀν φαίνεται περίεργο. Από τούς ζωγράφους αὐτούς, πού ἐκθέτει τόν τελευταίο κοιρό στήν συμπρωτεύουσα, εἶναι ὁ Αγγλος Τζών Κόρμπιτζ, πού εἶναι δύσκολο νά τόν πεῖ κανείς ξένο, μιά καί ἔχει ζήσει ἀρκετά στήν Ελλάδα, στήν Κύπρο...

Γιά τή ζωγραφική τοῦ Κόρμπιτζ γράφουμε σέ διπλανές στήλες. Ωστόσο, θέλαμε νά ἐχουμε καί μιά συνομιλία μαζί του, τόσο γιά τή δική του δημιουργική δουλειά, ὁσο καί γιά τίς ἀπόψεις του πάνω στήν ἑλληνική τέχνη. Από τά θιογραφικά τοῦ Κόρμπιτζ, ἁς ἀναφέρουμε ὁτι γεννήθηκε τό 1935, σπούδασε ζωγραφική στό Σλέηντ Σκοὺλ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου. Τό 1960 ἐγκαταστάθηκε στήν Κύπρα, ἀπ' ὁπου ἐχει ταξιδέψει στή Μέση Ανατολή κι ἐχει κάνει ἐκθέσεις στήν περιοχή αὐτή καί στό Λονδίνο. Στά χρόνια 1964–1988, ἔζησε στήν Αθήνα καί ἀργότερα πάλι στήν Κύπρο. Μετά τήν τραγωδία τῆς Κύπρου, τό 1974, ἐπειδή ἔχασε τό σπίτι του καί τά ἐργαστήριό του στήν Κερύνεια, πήγε στήν Ιταλία ὁπου καί ζεῖ, κάνοντας, ὁμως, ἐκθέσεις σ' ὁλο τόν κόσμο. Εχει ἀσχοληθεῖ, ἐκτός ἀπό τά εἰκαστικά, μέ τήν ποίηση καί τόν κινηματογράφο.

Αὐτός εἶναι ἁ Τζών Κόρμπιτζ, πού καλύτερη εἰκόνα γιά τήν προσωπικότητά του δίνουν τά ἔργα του. Μέ τόν Αγγλο ζωγράφο εἶχαμε μιά πολύ ἐνδιαφέρουσα συζήτηση πρίν λίγες μέρες καί τά κυριότερα σημεία της μεταφέρουμε ἐδώ.

Η Ελλάδα πάντα παρούσα

Τό χράνια πού ἔζησε ὁ ζωγράφος στήν Κύπρο καί στήν Ελλάδα ἔχουν ἐπιδράσει στά ἔργο του. Αλλά πώς;

–Ποιά εἶναι ἡ ἐπίδραση τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καί τῆς σύγχρονης Ελλάδας στό ἔργο σας; τά ρωτήσαμε.

–Επίδραση ὑπάρχει ὁχι στήν τεχνοτροπία ἡ στήν ἀντίληψη, ἀλλά στή χρησιμαποίηση τῶν ἁγαλμάτων. Οπως σέ ἑναν ἄλλον τόπο θά μπορούσα νά πόρω δέντρα ἡ πέτρες, [illegible] ὀνειρο ἤταν ἡ Ιταλία. Εἶναι αὐτή ἡ χαρακτηριστική φυγή ὁπό τό θορρά πρός τό νότο, πρός τόν πολιτισμό, πρός τό φῶς, πρός τόν ἥλιο. Ακόμα καί ἡ ὁμορφιά τῶν γυναικῶν σέ τραθάει ἐδώ, ἀπό τό δύστροπο θορρά. Μόνο ἀν εἶσαι ἀρρωστημένος, ὁν εἶσαι δυσκοίλιος πνευματικά, μένεις ἐκεῖ, στό θορρά.

–Η σύγχρονη Ελλάδα ἐχει ἐπιδράσει στό ἔργο σας;

–Από τή σύγχρονη Ελλάδα, ἀχι, δέν ἐχω ἐπιδράσεις, οὔτε ἀπό τούς Ελληνες ζωγράφους.

–Πώς συνδυάζεται ἡ χρησιμοποίηση τῶν στοιχείων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης μέ τά σύγχρονα καλλιτεχνικά ρεύματα μέσα στούς πίνακές σας;

–Εἶναι μιά παράξενη παντρειά. Κάνω μιά ἀναφορά στή ζωγραφική τοῦ αἰώνα μας, μιά ἀναφορά χιουμοριστική. Παράλληλα θάζω πιό πολύ στοιχεῖα πού μέ συγκίνησαν. Βέθαια, αὐτό εἶναι ἀρκετά δύσκολο, μοιάζει σάν νά περπατάς σέ τεντωμένο σκοινί. Υπόρχουν στοιχεῖα κυθιστικά, ἐξπρεσιονιστικά, ἀκόμη καί τό χρώματα πού χρησιμοποιῶ δέν ταιριάζουν μεταξύ τους. Η χρήση τῶν ἑλληνικῶν στοιχείων ἔγινε πιό σημαντική μετά τήν εἰσθολή τῶν Τούρκων στήν Κύπρο, τό 1974. Η καταστροφή πού ἔγινε, ὁχι μόνο στούς ἀνθρώπους, ἀλλά καί στόν πολιτισμό, ἤταν συνταρακτική. Στήν εἰσθολή ἐκεῖνη πού τήν ἔζησα, θλέποντος τίς γυναίκες νά τρέχουν νά κρυφτοῦν στίς ἐκκλησίες, πίσω ἀπό τίς εἰκόνες, καί νά τίς θρίσκουν οἱ Τούρκοι καί νά τίς θιάζουν, ὁλα αὐτά σύνθεταν συγκλονιστικές εἰκόνες πού μοῦ ἔδωσαν τή δυνατότητα νά ζωγραφίσω πίνακες ὁπου τά θυζαντινά στοιχεῖο ἤταν ἔντονο.

–Πρός ποιά σχολή κλίνουν περισσότερο τά ἔργα σας, κατά τή δική σας γνώμη;

–Θά ἔλεγα πρός τόν ἐξπρεσιονι-

γιά τή νεότερη ἑλληνική ζωγραφική α) ἀπό ἀποψη τάσεων καί θ) ἀπό ἀποψη ἐπιτευγμάτων;

–Δέν μπορώ ὑπεύθυνα νά ἀπαντήσω γιά τάσεις, γιατί δέν ξέρω τόσο πολύ τήν ἑλληνική ζωγραφική. Εκείνο πού εἶναι,

Ο Τζών Κόρμπιτζ στό ἐργαστήρι του.

ὁμως, ἐκπληκτικό, εἶναι ὁτι σέ μιά τόσο μικρή χώρα, μέ τόση μιζέρια γιά πολλά χρόνια, μέ τόσες δύσκολες στιγμές, μπορεί καί θγαίνουν τόσοι σπουθαῖοι ζωγράφοι, ποιητές κλπ. Οἱ Ελληνες ζωγράφοι εἶναι πιό πολλοί καί πιό καλοί ἀπό ὁποιαδήποτε ἄλλη χώρα. Εχουν πετύχει νά δώσουν στά ἔργα τους τήν ποίηση πού θγαίνει ἀπό τόν θαστο ἔργο. Ενας ξένος εἶναι δύσκολο νά πεῖ, ὁπως ὁ Σεφέρης, «ὁπου κι ἀν πάω, ἡ Ελλάδα μέ πληγώνει». Αὐτά πέτυχαν νά τά ποῦν μέ τά ἔργα τους οἱ Ελληνες ζωγράφοι.

–Από ἄλα αὐτά πού μάς εἴπατε, σημαίνει ὁτι ἡ στάση σας ἀπέναντι στή ζωγραφική τήν ἑλληνική εἶναι θετική;

–Ναί, ἀν καί πορόλληλα θλέπω κινδύνους. Ο κίνδυνος γιά ἀρισμένους Ελληνες ζωγράφους εἶναι νά κλείνονται σέ μιά ἑλληνικότητα, ποὺ καταντάει [illegible] καί νά μήν ἀνοίγονται στά σύγχρονα ξένα ρεύματα. Η τέχνη δέν ἐχει σύνορα.

Αγγλίας, τῆς Κύπρου καί τῆς Ελλάδας ποιήματά μου. Γράφω καί στά ἀγγλικά, ἀλλά καί στά Ιταλικά - ἀκόμη καί στά ἑλληνικά. Αρχισα νά γράφω ποιήματα πρίν 25 χρόνια καί γράφω ἀκόμη. Αν δέν ἐπιδόθηκα παραπάνω στή λογοτεχνία εἶναι γιατί δέν μπορῶ νά ζήσω ἀπό αὐτήν, ἐνώ ζῶ ἀπό τή ζωγραφική.

–Μέ τί ἄλλο ἐχετε ἀσχοληθεῖ;

–Εχω κάνει σκηνογραφίες στήν Κύπρο καί στήν Αθήνα, ἀλλά γιά ἐνα ἀμερικανικό γκρούπ. Στήν Ιταλία κάνω θιτρῶ, τοιχογραφίες, ἀνάγλυφα, τό ἴδιο καί στή Μέση Ανατολή καί στήν Κύπρο. Από αὐτά ζῶ. Στόν κινηματογράφο, ἐχω δουλέψει μόνο σέ μιά ταινία, στήν «Πολυαγαπημένη» τοῦ Κοσμάτου, ὁπου ἐκανα τόν καλλιτεχνικό διευθυντή... Επαιζον ἡ Ράκελ Γουέλτς, ὁ Τζάκ Χώκινς καί ἡ Φλόρα Ρόμπσον. Ηταν μιά πολύ κοπιαστική δουλειά γιατί ἔπρεπε νά κάνω ἐπιλογή τόπων, ὁπου θά γυρίζονταν οἱ σκηνές τοῦ φίλμ, νά κάνω σκηνικά καί κοστούμια. Γιά ἑξι μήνες ἤταν μιά δουλειά ἐξαντλητική. Ετσι δέν ἐκανα ἄλλη ταινία. Μιά ἄλλη δραστηριότητα ἤταν ὁτι συνεργάστηκα μέ τό Μενάτι, τό Βισκόντι καί ἄλλους στά φεστιθάλ γιά ποίηση, τό 1966. Αλλά κι αὐτό δέ μοῦ ἄρεσε πολύ.

–Συνεπώς, ἡ ζωγραφική εἶναι ἐκείνη πού σάς κερδίζει ἡ πού σάς ἐκφράζει περισσότερο;

–Εἶμαι καλλιτέχνης καί γι' αὐτό ἀσχολοῦμαι μέ ὁλα αὐτά πού εἶπα. Ωστόσο, ἡ λογοτεχνία, ἡ ποίηση, μ' ἐνδιαφέρει περισσότερο ἀπ' ὁλα. Οταν πάω σέ μιά πόλη θά προτιμήσω νά παραστῶ σέ μιά ποιητική ἐκδήλωση, ἀν ὑπάρχει, κι ὄχι σέ μιά ἔκθεση ζωγραφικής. Διάλεξα τή ζωγραφική καί ἀσχολοῦμαι περισσότερο μ' αὐτή, γιατί μοῦ προσφέρει ἐναν τρόπο νά ζήσω. Ωστόσο, ἡ ποίηση κυκλοφορεί μέσα στά ποιητικά ἔργα μου.

Ο Τζών Κόρμπιτζ μάς εἶπε

Ενα ἀπό τά ἔργα τοῦ Κόρμπιτζ

Περίπατος στίς ἐκθέσεις

Η ἑλληνική τέχνη, ἀρχαία καί θυζαντινή, ἐμπνέουν πάντοτε δημιουργικά τούς σύγχρονους εἰκαστικούς καλλιτέχνες. Αὐτή ἡ διαπίστωση γίνεται τακτικά, τόσο γιά ζωγράφους Ελληνες, ὁσο καί γιά ξένους - στούς δεύτερους σέ μικρότερο θαθμό. Τόν τελευταίο καιρό εἶχαμε στή Θεσσαλονίκη δύο ἐκθέσεις πού ἀκολουθοῦσαν αὐτή τήν τάση καί σύντομα θά ἐχουμε, ὁπως πληροφορούμαστε, καί ἄλλες.

Η ψηφιογραφία, τό μωσαϊκό, τό ψηφιδωτό εἶναι ἡ μεγάλη κληρονομιά τῆς θυζαντινῆς ἐποχῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ανάμεσα στούς καλλιτέχνες πού ἀσχολοῦνται μέ τά εἶδος αὐτό τῆς τέχνης, ξεχωριστός παραμένει ἁ Θαγγέλης Γαληνάς, πού ἐκθέτει καί πόλι ἔργα του (στήν γκαλερί «Εξώστης»), ξαναθυμίζοντάς μας τήν ἔξοχη δουλειά του, πού διακρίνεται γιό τόν ἀναζητητικά χαρακτήρα της καί τό ἐντυπωσιακά ἀποτελέσματά του. Δείχνοντας καί πάλι ὁτι ἐχει κατακτήσει τέλεια τήν τεχνική τοῦ μέσου του, μέ τάσεις ὀνανέωσης καί συνεχούς ἐρευνας, ἁ Γαληνός μπορεί καί χρησιμοποιεί δημιουργικά διάφορα ὑλικά, εἴτε σόν πρώτη ὑλη, εἴτε σόν συγκεκριμένα ὀντικείμενο γιά νά μάς δώσει τά εἰκαστικό του ὁραμα, ὁπου οἱ ἐκπλήξεις καί οἱ προεκτάσεις δικαιώνονται πάντα ἀπό τά αἰσθητικό ἀποτέλεσμα. Χωρίς τό θέματό του νά περιορίζονται σέ μιά περιοχή, ὁ καλλιτέχνης μπορεί νά ἐκφράζεται ἐξπρεσιονιστικά, ἀλλά προχωρώντας πρός τήν τέχνη ὁπου οἱ ἀναμνήσεις ἀκόμη καί τοῦ σουρεαλισμοῦ εἶναι ἔντονες. Ετσι τά θρησκευτικά θέματά του ἡ ἐκείνα ὁπου φαίνεται ὁ Γαληνός νά κυνηγάει ὁράματα, ἐχουν ἐνα χαρακτήρα φθοράς καί ἀπελπισίας. Τά ψηφιδογραφήματα τοῦ καλλιτέχνη ξεφεύγουν τολμηρά ἀπό τήν παράδοση ἡ τόν εἰκονικό χαρακτήρα καί κινοῦνται σ' ἐνα χώρο πού προϋποθέτει τήν τέχνη τοῦ αἰώνα μας, τή δική μας καί τήν ξένη. Ετσι μπορεί νά πεῖ κανείς ὁτι ὁ Γαληνός πετυχαίνει ἐνα πάντρεμα τῆς ἑλληνικής παράδοσης μέ τά νεότερα ἐκφραστικά ρεύματα τῆς Εὐρώπης. Σέ μιά πάλη, ὁπου ἡ παρουσία τῆς θυζαντινῆς τέχνης εἶναι ἔντονη καί καθημερινή, ἡ ἔκθεση αὐτή ἀποκτα μία ἰδιαίτερη σημασία καί δημιουργεί σκέψεις καί ἐρωτήματα γιά τή σημασία τῆς παρόδοσης στούς σημερινούς δημιουργούς.

Ο Τζών Κόρμπιτζ (πού ἐκθέτει στόν «Πανσέληνο»), εἶναι κι αὐτός θεμένος μέ τήν ἑλληνική παράδοση, εἴτε μέσω τῆς ἀγάπης του γιά τό ἀρχαίο ἁγαλμα, εἴτε ἀπό τό γεγονός ὁτι ἔζησε ἀρκετά χρόνια στην Ελλάδα καί στήν Κύπρο. Από τήν ἄλλη μεριά ἐχει ἀριστες σπουδές καί μιά θητεία στά ἐντελώς πρόσφατα καλλιτεχνικά κινήματα τῆς Εὐρώπης καί – ἀκόμη – μιά εὐρύτερη καλλιτεχνική καί πνευματική δραστηριότητα (γράφει ποιήματα, παίρνει μέρος σέ ταινίες κλπ.), ἐτσι ὥστε ἡ τέχνη του νά ἐχει ἐνα στέρεο ὑπόθαθρο. Στούς πίνακες πού ἐκθέτει – οἱ περισσότεροι σέ μεγάλες διαστάσεις – ἀφήνει νά περάσουν οἱ μνήμες καί οἱ ἐπιδράσεις ἀπό τήν ἀρχαία ἑλληνική τέχνη, μέσα ἀιό τά χτυπημένα ἁγάλματα, δημιουργώντας γύρω τους ἐνα ἐξπρεσιονιστικό περιθάλλον, μέ ἐντονους χρωματισμούς, τίς πιά πολλές φορές, σέ μιά πολυφωνία χαρακτηριστική. Ετσι τό θέμα καί τό χρώμα ἀντιπαλεύουν μέσα στά ἔργα του, συνδυάζοντας τήν ἡρεμία τοῦ κλασικοῦ ἁγάλματος μέ τό φωτεινό χρωματικό περίγυρα, πού δίνει μιά αἴσθηση ἀναταραχής, χρωματικής ἐκρηξης κάποτε. Ετσι ὁ Κόρμπιτζ δέν ἀπεικονίζει, ἀλλά ζωγραφίζει δημιουργικό, ἐκφράζοντας ἐσωτερικές ἀγωνίες, πού ὁ καλλιτέχνης φαίνεται νά τίς διερευνά μέ πάθος καί ἐπιμονή. Ο Αγγλος καλλιτέχνης μέ τίς μεσογειακές μνήμες καί ἐμπειρίες, εἶναι πανταχοῦ παρών, σ' ὁλα ὁηλαδή τά ἔργα πού μάς ἐκθέτει ὑπογραμμίζοντας καί

ομοιση, ουτε οι μαθητες να υιασεσουν ώρες από τήν μελέτη ή τήν ψυχαγωγία τους. Στό κάτω της γραφής, άν έκείνες τις ώρες θέλουν νά πάνε σέ έκθεση ή σέ θέατρο, μπορούν νά τό κόνουν μάνοι τους, χωρίς νά ρωτήσουν κανέναν. Τά έρώτημα είναι τί πιστεύει άτι έπιτυγχάνει τό όρμόδιο ύπουργείο καταργώντας τίς ώρες πολιτιστικών έκδηλώσεων. Καί τό έπόμενο έρώτημα είναι πόσο καταλαβαίνουν οί «άρμόδιοι» τήν διδακτική χρησιμότητα μιάς παρακολούθησης πολιτιστικής έκδήλωσης. Μάλλον δέν καταλαβαίνουν τίποτε. Καί έπαιφίνεται στήν φιλοτιμία κάποιων καθηγητών πού δέχονται, παρ' όλα ταύτα, νά άφιερώσουν ένα άπόγευμά τους καί νά αυνοδέιίουν, δαους μαθητές τά θέλουν, σέ μιά έκθεση ζωγραφικής ή στό θέατρο.

στή χρησιμοποίηση τών άγαλμάτων. Οπως σέ έναν άλλον τόπα θά μποροΰσα νά πάρω δέντρα ή πέτρες, στήν Ελλόδα πήρα τά άγάλματα. Παλιότερα είχα έπιδράσεις άπό τή θυζαντινή τέχνη... Τό ότι θόζω τώρα κυκλαδίτικα άγάλματα ή καΰρους, άποτελεί μιά έπιλογή. Στή Σαρδηνία θά χρησιμοποιούσα κέλτικα στοιχεία. Πήγα στήν Ιταλία, άλλά θέλησα νά μπώ πιό θαθιά στή Μεσόγειο κι έται έφταασα στήν Ελλόδα - περαστικός - καί μετά πήγα στήν Κύπρο.

–Αν δέν έρχόσαστε σ' αύτούς τούς τόπους, καί μένατε στήν Αγγλία, θά χρησιμοποιαύσατε στοιχεία τής άρχαίας ελληνικής τέχνης;

–Τό ότι θά έφευγα άπό τήν Αγγλία, τό ήξερα άπό μικρό παιδί. Συνεπώς, τό έρώτημα δέν ύπάρχει. Τό πρώτο

ρισσότερο τά έργα σας, κατά τή δική σας γνώμη;

–Θά έλεγα πρός τόν έξπρεσιονισμό, γιατί όφήνω νά φανεί στό έργο ό τράπος τής έξέλιξης τής ζωγραφικής μου. Δέν θέλω νά κάνω μιά τέλεια εικόνα, μιά φωτογραφία ή μιά όπομίμηση. Καί είναι καί έγκεφαλική ή έκλογή, γιατί πιστεύω πώς τό μήνυμα πού ήθελα νά έκφράσω, δέν μπορούσε νά δοθεί μέ ένα προϊόν λουστραρισμένο. Θά ήταν αόν νά φόσκω καί νά όντιφάσκω.

Η έλληνική ζωγραφική

Η συζήτηση μέ τό Τζών Κόρμπιτζ ξαναγυρνάει στήν έλληνική τέχνη, αύτή τή φορά τή σύγχρανη. Μιά καί έχει ζήσει άρκετά στήν Ελλόδα, τά ρωτούμε:

–Ποιά, είναι ή γνώμη σας

δήποτε άλλη χώρα. Εχουν πετύχει νά δώσουν στά έργα τους τήν ποίηση πού θγαίνει άπά τόν Ελύτη, τό Βρετάκο καί άλλους. Εχουν δώσει τόν έρωτα, τόν αίοθησιασμό, τήν ήδονή αύτού τού τόπου. Πολλοί, θέθαια, ζωγροφίζουν πράγματα πού γιά κείνον πού ξέρει τήν Ελλόδα έχουν γοητεία, όπως γιά παράδειγμα ένα παλιό μπαλκόνι, μέ δυό γλάστρες, άλλά γιά έναν πού δέν ξέρει αύτά τά πράγματα, μένει νά πεί ότι είνοι όμορφα έργα. Οί ζωγράφοι, όμως, πού έχουν ξεπεράσει αύτό τό στάδιο, μπόρεσαν καί έδωσαν αύτό πού είναι ά έρωτας καί τό παγανιστικό στήν Ελλόδα, τά ήδονικό στοιχείο, ό αίσθησιασμός. Γενικά οί ζωγράφοι οί Ελληνες, έχουν δώσει άξιοσέ-

ανοιγονται στα συγχρονα ξενα ρεύματα. Η τέχνη δέν έχει σύνορα.

Οί άλλες δραστηριότητες

Οπως γράψαμε καί στήν άρχή, ό Τζών Κόρμπιτζ, πέρα άπό τή ζωγραφική καί τίς άλλες είκαστικές δραστηριότητες, καλλιεργεί καί άλλες πνευματικές καί καλλιτεχνικές τάσεις. Τόν ρωτήσαμε:

–Απ' ότι ξέρουμε άσχολείσθε μέ τήν ποίηση, τόν κινηματογράφο κλπ. Ποιές είναι συγκεκριμένα, αύτές οί δραστηριότητές σας καί ποιά θέση κατέχουν στό δημιουργικό έργο σας;

–Πρώτα μέ τήν ποίηση. Εχω δημοσιεύσει σέ περιοδικά τής

σο, ή ποίηση κυκλοφορεί μέσα στά ποιητικά έργα μου.

Ο Τζών Κόρμπιτζ μάς είπε πολλά άκόμη, άναφερόμενος στήν έλληνική ζωγραφική, στήν έλληνική ποίηση, στήν έλληνική μουσική. Είναι ένας πληθωρικός άνθρωπος, ένας πληθωρικός δημιουργός, μέ κατασταλαγμένες όπόψεις καί πολλή γνώση. Καί είναι άπόλαυση νά μιλάς μαζί του, καθώς δέν διστάζει νά έκφράζεται μέ χτυπητές έκφράσεις γιά πρόσωπα καί πράγματα. Ωστόσο, σταματούμε έδώ τή συζήτηση, θεωρώντας ότι δώσαμε τήν ούσία τών άπόψεών του γιά τήν τέχνη, τή δική του, άλλά καί τής σύγχρονης Ελλόδας.

έσωτερικές άγωνίες, πού ά καλλιτέχνης φαίνεται νά τίς διερευνά μέ πάθος καί έπιμονή. Ο Αγγλος καλλιτέχνης μέ τίς μεσογειακές μνήμες καί έμπειρίες, είναι πανταχού παρών, σ' όλα δηλαδή τά έργα πού μάς έκθέτει, ύποδηλώνοντας καί τή σύγχρονή του προθληματική, καθώς περιθάλλει τά άγάλματα αί λαθύρινθους, αέ μορφές θραυσμάτων ή σέ περιθόλλοντα άπου τά έντονα χρώματα δίναυν ένα ένδιαφέρον άντιθετικό στοιχείο. Καί, φυακά, ά συνδυασμός σ' έναν καί τόν αύτόν πίνακα ένάς πλήθους στοιχείων, πολλά θυμίζει άπά τήν παράδοση τών θυζαντινών καλλιτεχνών, μπολισμένη μέ τή σύγχρονη προθληματική. Πολύ ένδιαφέρουσα αύτή ή έκθεση.

Οί έκθέσεις φωτογραφίας γίνονται άλο καί συχνότερες στή Θεσσαλονίκη καί πολλές φορές μός έκπλήσσουν εύχάριστα. Η Κατερίνα Μαριανού, πού ξεκίνησε έραιτεχνικό, άλλά σήμερα άσχολείται έπαγγελματικά μέ τή φωτογραφία, παρουσίασε μιά σειρά έργων της πάνω στό ίδιο θέμα, τή μορφή μιάς γυναίκας καί τά αώμα της, περασμένη άπά μιά σειρά πειραματισμών πού στάχευαν α' ένα πρωτότυπο είκαστικά άποτέλεσμα. Η Μαριανού πήρε σά θάση μιό αειρά άπό όσπρόμαυρες φωτογραφίες, τού μοντέλου Ζυράννα, καί τής έπεξεργάστηκε μέ χημικό φόρμακα, α' ένα συνδυασμό μέ τό φώς καί τή θερμοκρασία, φτάνοντας αέ τελικό άποτελέματα πολύ ένδιαφέροντα. Κάθε μιά φωτογραφία είχε τή δική της έπεξεργασία καί γι' αύτά καμιά άπό τίς φωτογραφικές αυνθέσεις τής φωτογράφου δέν έχει άντίγραφο. Είναι έργα αύτόνομα καί... μοναδικά, πού μαρτυρούν τήν καλλιτεχνική άνησυχία τής δημιουργού.

Τό ἑλληνικό διήγημα

ΤΟ ΤΥΜΠΑΝΟ ΚΑΙ ΤΟ ΟΠΛΟ

Τής Χρυσάνθης Ζιτσαίας

ΕΒΑΛΕΣ πάλι πλώρη θλέπω - τής είπε πειραχτικά ή κόρη της - όταν τήν είδε νωρίς, νωρίς, τό άπόγευμα - ό ήλιος μεσουράνιζε άκόμα - ν' άνοίγει τή ντουλάπα καί νά ψάχνει τί θά φορέσει. Ε, όπως σέ θλέπει ό άλλος σέ παίρνει, μπορεί νά θρεθεί καί κανένας γνωστός. Πάντα ή κυρία Βασιλική, φρόντιζε νά είναι εύπαρουσίαστη.

– Καί πού θό παιανίαει σήμερον ήμέραν Τετάρτην καί ώραν 5ην μεταμεσημθρινήν, παροκαλώ; - Πράθεσε γελώντας κι άκριθώς άπως τό έγροφε ή έφημερίδα, πού ή μάνα της, τήν ξεψάχνιζε άπό τό πρωί.

– Εἰς τάν συνοικισμόν τών Συκεών καί εἰς τόν περί τήν κεντρικήν πλατείαν χώραν - άπάντησε, αυμπληρώναντας τήν άγγελία τής έφημερίδας.

Είχαν θρυκολακιάσει τότε καί πάλι - γιά πόσες φορές - τήν καΰμένη τήν καθαρεύουσα, πού πάει κι έρχεται - άνεύθυνη πάντα ή ίδια - άνάλογα μέ τούς πολιτικούς, κομματικούς άνέμους, πού πνέουν κατά καιρούς στή χώρα μας. Τήν έπιστρατεύουν κι αύτή, γιά νά στηρίξουν κάποιες κούφιες έξαγγελίες.

Τήν έφεραν καί τότε καί καταδυνάστευε μικρούς καί μεγάλους.

– Οστε θά πάς σάν νά λέμε, κι ός μήν έχει καμιό θρησκευτική γιορτή καί λιτανεία, γιά νά δικοιολογείται κάπως ά πηγαιμάς σου.

– Κι ός μήν έχει δέν πειράζει. Πάω γιό ψυχαγωγία. Γι' αύτό έξάλλου δέ γίνονται;

Ηξερε καλά πώς μόνο μέ τά χείλη τάλεγε αύτά ή κάρη της, καί πώς άλόκαρδα τά ποθούσε, νά πάει ή γιαγιά, καί πώς μ' άγωνία θά τήν περίμενε, νά τής κάνει ένα σωρό έρωτήσεις καί νά τής φέρει νέα του, έστω κι άπό μακριά πσύ θά τόν άντίκρυζε. - Πώς είναι; Αδυνάτισε μήπως, φαίνονταν στεναχωρημένος, σέ πρόσεξε, πώς σού φάνηκε; - Κι άλλες άσήμαντες λεπταμέρειες, μά πού γιά τίς ίδιες, είχον τό μεγαλύτερα ένδιαφέρον.

Τάσους μήνες φαντάρος τ' άγόρι τους, καί μάνα μιά είκοαιτεράωρη άδεια κατόφερε νά πάρει, κι άπ' αύτές οί δέκα ώρες φαγώθηκαν στό δρόμο.

Κι άπό πού καί πόσα δέν πέρασε μέσα σ' αύτούς τούς μήνες. Κι άφού τελείωσε όλα τά γυμνάσια, καί τίς πορείες, τόν έφεραν στή μεγάλη πολιτεία, καί τόν έθαλαν στή στρατιωτική μπάντα, μιά πού ήταν μουσικός, κι είχαν άνάγκη άπό τυμπανιστή. Ετσι άπό πιανίστας έγινε τυμπανιστής.

∴

Η ΚΥΡΙΑ Βασιλική, τοιμάστηκε στά γρήγορα. Τόσος δρόμος ώς έκεί. Δυό λεωφορεία θ' άλλάξει, καθυστέρηση στίς στάσεις, φεύγει ή ώρα, κι ήθελε νά μή χάσει ούτε λεπτό κι ούτε νότα. Τότε τί πήγαινε νά κάνει;

Φόρεσε τό γρί μεταξωτό, τόν άσημένιο σταυρό, τά λουστρινένια γοθάκια, πήρε τή μούρη γιαλιστερή τσάντα καί ξεκίνησε. Στήν πόρτα άρθή, άκουσε καί τίς συνηθισμένες ύποδείξεις τής κόρης της. Θά τής τά έλεγε πάλι κι άς τόξερε καλά.

Πρόσεχε, τά μάτια σου δεκατέσσερα, νά μή καταλάθουν γιά ποιόν πάς, κάθε τρείς καί δύο. Ούτε νά τόν πληησάσεις κι ούτε νά τού δώσεις τίποτε. Κι άπό τόν άξιωματικό, κι όπό τούς στρατιώτες. Νά μή τό μυριστούν καί νά τό πόρουν στό ψιλά τά παιδί. - Ηρθε ή γιαγιάκα του, τά σοκολατόσιδο... καί τά τέτοια. Ο στρατάς δέν τά σηκώνει αύτά, μά κι όφορμή γυρεύουν όλοι νά γελάσουν. Αθώα πειράγματα, άλλά, όσα νά πείς θά τόν στενοχωρήσουν. Καί σύ, έδώ πού τά λέμε, τά παράκανες.

– Μή χειρότερα. Τί θά πεί τά παράκανες; Τί κακό μπορούσε νά θρεί κανείς; Ηλικιωμένη γυναίκα είναι, θρήσκα άπό τά μικρά της, πήγαινε στούς έσπερινούς καί τίς λιτανείες, σάν καλή χριστιανή. Τώρα, άν σ' αύτές τίς θρησκευτικές γιορτές, άκολουθούσε «ποιανίζοντας» κι ή στρατιωτική μπάντα, τί σχέση μπορεί νά έχει αύτό μέ τούς πιστούς; Παιδιά τού λαού δέν είναι κι οί φαντάροι;

Ετσι, όπό τίς λιτανείες άρχισε, κι ύστερα πήρε φόρα, ξεθαρρεύτηκε, καί πήγαινε παντού, όπου κι άν παιάνιζε ή μπάντα, γιά ψυχαγωγία.

Πρίν κοτεθεί τή σκόλα, τήν πρόφταινε πάλι ή κόρη της, μέ τή σάρπα στό χέρι.

– Νά τή ρίξεις πάνω σου άργότερα, κι όχι πολλή όρθοστασία, νά μή ζαλιστείς.

Οση έγνοια είχε γιά τό γιό, άλλη τόση είχε καί γιά τή μάνα της.

– Μή φοθάσαι θαστόω άκόμα. Γιά σεργιάνι πάω, δέν πάω γιά δουλειά.

Επαιρνε τούς δρόμους μέ μιά γλυκειά ταραχή. Λές κι ήταν κοπέλλα καί πήγαινε γιά τόν καλό της. Νό τόν ίδεί, έστω κι άπό μακρυά, στά κλεφτά. Οπως γίνονταν μιά φορά κι ένσν καιρό, στήν πατρίδα της, μέ τούς έρωτευμένους. Από μακρυά, στά πανηγύρια καί στίς έκκλησίες, καί πολύ ήταν. Νά μή τά μυριστεί ό κόσμος. Κι έκείνη έτσι δέν έκανε: Τί ήταν τώρα νά τό θυμηθεί; Καί νά πού τώρα χρειάστηκε νά τό έπαναλάθει, ύστερα άπό μισόν αίώνα, γιά ένα άλλο παλληκάρι, όμορφο καί λατρεμένο, πού έπρεπε νά τό κοιτάζει κρυφά, καί νά μή

τό μάθει κανένας. Μάνον ά Αγιος πού γιόρταζε καί πού τήν καταλάθαινε. Ταύ τά έμπιστεύσνταν, στή μυστική έπικοινωνία πού είχε μαζί του, τήν ώρα πού άναθε τά κερί, στό μανουόλι, καί προσκυνούσε τό είκόνισμα.

– Αγιε, μεγάλη ή χάρη Σου, φύλαγε όλα τά παιδιά τού κάσμου καί τόν έγγονά μου μαζί, πού σήμερα στή γιορτή Σου, ύπηρετεί τή χάρη Σου. Ακουσε πώς χτυπάει τά τύμπανο, μ' όλη τήν ψυχή του. Τά χέρια του άνεθοκατεθαίνουν αάν φτερά, καί θγάζουν τούς γλυκούς ήχους. Τώρα πού θά περιφέρουν τήν Αγία Εικόνα Σου, πρόσεξέ τον σέ παρακαλώ. Δεξιά μερά είναι, ψηλός, λυγερός, όμορφος. Σού τά λέω αύτά, γιά νά καταλάθεις ποιός είναι καί νά τόν φυλάς άγιέ μου.

Ψιθύριζε τό άπολυτήκιο τής ήμέρας, τίς δεήσεις τής Αρτοκλασίας κι έτρεχε νά θγεί πρώτη άπό τό ναό, πίσω άπό τούς ίερείς, γιά νάχει στήν περιφορά μιά πρώτη θέση, κοντά στούς μουσικούς. Εσπρωχνε, παραμέριζε, νά περάσει. Τήν άφηναν νά περάσει. Τ' άαπρα μαλλιά, τά σέθονται άκόμα, όσο νά πείς.

Μέ τίς λιτανείες καλά, έν τάξει τά πράγματα, καί μέ τόν έαυτό της, καί μέ όλους. Εκείνο όμως πσύ παίδευε τή σκέψη της, ήταν όταν ή Στρατιωτική Μπάντα θά «παιάνιζε διά τήν ψυχαγωγίαν» στίς άπόμακρες συνοικίες τής ξέκλωνης αύτής πολιτείας. «Προσφαρά τής Στρατιωτικής Κυθερνήσεως πρός τόν Ελληνικόν λαόν»... πού γιά χάρη του καί μόνο, έκανε τήν «έθνοσωτήριον έπανάσταειν» όπως έλεγε.

Πάντως, δίσταζε, ξεδίσταζε, τίποτε δέν τήν σταματούσε. Ετρεχε παντού. Παντσχού παρούσα, πρώτη καί καλύτερη.

∴

ΣΤΕΚΟΤΑΝΕ άπέναντι καί δίπλα στήν πινακίδα μέ τό «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών», κι ήταν σάν νά τό κρατούσε έκείνη μέ καμάρι.

Ας είναι. Πολλές φορές πάει ή στάμνα γιά νερά, κατά τήν παροιμία, καί τή μιά πέφτει καί σπάζει. Εδώ, όχι άκριθώς έτσι, άλλά κάτι παραπλήσιο. Από τή μόνιμη πιά παρουσία της, τήν πρόσεξαν οί φαντάροι, τή στομπάρισε κι ά άξιωματικός. Κάτι ψιθύρισαν συναμεταξύ τους, τήν κοίταξαν, χαμογέλασαν. Δαγκώθηκε ά τυμπανιστής. Αύτή τό χσθά της... Κι όποιος έπιμένει νικάει.

Στήν άλλη παράσταση, ένα φανταράκι, τής πήγε μιά καρέκλα. Τήν έστειλε, λέει, ό λοχαγός, γιά ν' άκούει άνετα, καί νά μή κουράζεται. Τί νά σημοίνει τώρα τούτο;

Θρονιάστηκε στήν καρέκλα, άκουσε, χειροκρότησε, καί στό τέλος, θεώρησε ύποχρέωσή της, νά πάει κοντά, νά εύχαριστήσει καί νά συγχαρεί μέ χειραψία - διά τήν άρτιαν άπόδοσαν, τήν έκλογήν τού ρεπερτορίου, τήν έμπνευσμένην διεύθυνσιν. Α, είναι κάτι τό έκλεκτό, μαέστρο.

Κολακεύτηκε, γιάλισαν τά μάτια του. Καλλιτέχνης ήταν ό άνθρωπος, κι αύτό είνοι τό άδύνατο σημείο όλων όσων άσχολούνται μέ τίς «καλές τέχνες». Καί ήξερε κι ή κ. Βασιλική άπ' αύτά.

Ο άξιωματικός ύποκλίθηκε εύγενικά, κι όπως γίνεται καί στίς συναυλίες, έδειξε τούς μουσικούς. Δηλαδή ή έπιτυχία, όφείλεται σ' αύτούς.

Από κείνη τή μέρα, έσπασε ό πάγος. Επιασαν φιλίες. Ηταν πιά ή πιστή, ένθερμη φίλη καί θαυμάστρια τής στρατιωτικής μπάντας. Τήν άκαλουθούσε σ' όλες τίς καλλιτεχνικές της έξορμήσεις. Καί στά περίχωρα, άταν τήν καλούσαν σέ γιορτές, γιά τήν περιφορά είκόνας τού Αγίου πού τιμούσαν τή μνήμη.

Μά τί λέω τώρα; Ακόμα καί αέ κηδείες πήγαινε, άταν ά νεκρός ήταν στρατιωτικός, κι έπρεπε νά συνοδεύει μουσική. Δίπλα ν' άκούει τά τύμπανο καί ν' άγάλλεται!

∴

ΤΟ ΦΟΡΤΕ τής μπάντας καί τής δραστηριότητας τής, κ. Βασιλικής, ήταν οί ύπαίθριες συναυλίες. Η καρέκλα στέλνονταν άπό πρίν. Παρακαλουθούσε μέ προοοχή, καί μάλιστα, αύτή σέ κάθε κομμάτι, έδινε τό σύνθημα γιά τό χειροκρότημα.

Μόνο πού δέ φώναζε καί «μπράθο». Εκείνο τό -κατά κανόνα- πληρωμένο «μπράθο» τής «κλάκας» πού άκούγεται καί σ' έπίσημες συναυλίες καί αέ μεγάλες, φημισμένες όρχήστρες. Λένε πώς άπό τό Νέρωνα ξεκίνησε τούτο τό φρούτο, πού ήθελε σώνει καί καλά, μέ τό ζόρι, νά λέγεται καλλιτέχνης, καί πλήρωνε νά φωνάζουν «μπράθο», Λίγο, λίγο άπλώθηκε καί υίοθετήθηκε άπό τόν καλλιτεχνικά κόσμο. Καλό είναι καί δέ θλάπτει. Η Βασιλική πάντως δέ τά φώναζε. Ντρέπονταν τόν έγγονό. Αρκετά έκανε ώς τώρα.

Ο άξιωματικός - μαέστρος, κάθε φορά, έκανε ίδιαίτερες συστάσεις στά παιδιά.

–Τό νού σας, θάλτε τά δυνατά σας, γιατί μάς παρακολουθούν κι άνθρωποι πού καταλαθαίνουν. Εννοούσε τήν κ. Βασιλική θέθαια. Κρυφογελούσε ά τυμπανιστής.

–Παύ νάξερες, θά σκεφτόταν, πόσο καταλαθαίνει καί γιατί έρχεται.

Καμμιά φορά, σάν πήγαινε γιά τά «συγχαρητήρια» ξαναίγοντον καί σέ περισσότερες κουθέντες μέ άλους. Φυσικά, μόνο γύρω άπά «μουσικά θέματα», γιατί γνώριζε καλά, πώς άλλες κουθέντες δέν έπιτρέπονταν. Καί γιά τή μουσική, ήταν πολύ έπιφυλακτική. Τά περισσάτερα παιδιά είχαν τελειώσει ώδείο, κι ύπήρχε φόθος νά φανεί ή άγνοια πού είχε, γιά άσα μέ τόσον ένθουσιασμό ύποστήριζε. Πάνω, πάνω, τάπιανε όλα. Ρώτησε καί τόν τυμπανιστή, πού έμαθε τό τύμπανο τόσο καλά.

Τής τήν έκασσε! –Ημουν σ' ένα τακίμι μέ γύφτους καί παίζαμε στά πανηγύρια, τής είπε. Γέλασαν οί άλλοι. –Αχ παλιόπαιδο...

Ο λοχαγός τόν κοίταξε αύστηρά πού θέλησε νά κοροϊδέψει ένα τόσο σεθαστό πρόσωπο, πού κατέχει τή μουσική «ώς τά θάθη της», καί γιά νά διορθώσει τά πρόγματα, είπε. –Είναι καλό παιδί, κι είναι τής κλασσικής μουσικής, παίζει ώραίο πιάνο. Τέτοιος τυμπανίστας, όμολογουμένως δέν ξαναπέρασε άπό τήν μπάντα μου.

∴

ΑΥΤΟ τό θιολί, τράθηξε κάμποσους μήνες. Η μπάντα καί τό τύμπανο, κυριαρχούσαν στή ζωή της. Κάθε πρωί, έψαχνε τίς έφημερίδες, νά ίδεί πού θά παιανίσει, γιά νά τρέξει πρώτη.

Αλήθεια, ώς τώρα ποτέ δέν είχε ακεφθεί πόσο έλκυστικό όργανα είναι τό τύμπανο, καί πόσο συναρπαστικός ά ήχος του. Τήν άναγνωριαμένη άπό αίώνες, κι άπό έκατομμύρια άνθρώπους μαγεία του, τώρα τήν άνακάλυψε έκείνη. Τάσες φυλές τό έχουν έθνικό καί θρησκευτικό σύμθολο. Είναι ή άνάσα τους. Μ' αύτά χορεύουν, πρασεύχονται, μοιρολογούν, χαίρονται. Τάμ, τάμ, ταρατατάμ. Πού νάξερε πόσο θά τ' άγαπούσε κι αύτή, καί τί ράλο θάπαιζε στή ζωή της.

–Ας είσαι εύλογημένο, στρογγυλό, τεντωμένα δέρμα, πού όφήνεις ήχους ρυθμικούς άπό τά χέρια του. «...Χεράκια άπό θελούδο κι άπό χνούδι...» Πότε τού τραγουδούαε τούτον τό στίχα τής Μυρτιώτισσας; Βούρκωαν τά μάτια της. Πώς φεύγουν τά χράνια αάν τά νερό...

–Θεέ μου, κάνε νά μήν γίνει ποτέ πιά πολεμος. Κι ό στρατιώτης έγγονός της, νά χτυπάει τά τύμπανο, κι άχι νό σημαδεύει άλλους νέους, καί νά τόν σημαδεύουν μέ φονικά άπλα. Τά νιάτα νά χαίρονται νό προκάθουν, ν' άγαπιούνται. Γιά όλον τάν κόσμο Μεγαλοδύναμε καί γιά όλους τούς λαούς τής γής.

–Ο νούς της, γύριζε πίσω, άναλογίζονταν κι άναμετρούσε τί τράθηξε ή δική της γενιά... Πόλεμοι, πρόσφυγες, καταστροφές, κατοχή, πείνα... πόσα καί πόσα, δέν είδαν τά μάτια τους. Φθάνει πιά. Ας σταματήσει τό κακό.

Τάν καιρά τής Μικρασιατικής καταστροφής, γεννήθηκε τό πρώτο παιδί της. Η μητέρα τού έγγανού της. Ο όδελφός της τότε, είκοσιδυό χρονών παλληκάρι, ήταν χαμένος. Τελευτσίο γράμμα του, ήταν άπό τά Σαγγάριο. Επειτα ή άγωνία τής άναμονής. Μέσα σ' αύτήν τήν κοσμοχαλασιά, έφερε στόν κόσμο μιά κόρη.

–Τί καλά, λέει στή μάνα της, πού γεννήθηκε κορίτσι καί δέν ύπάρχει φόθος νά πάει σέ πόλεμο. –Ξαφνιάστηκε ή Ηπειρώτισσα μάνα μέ τό λόγο της.

–Τί κόθεσαι καί λές τώρα θυγατέρα μου. Ξορκισμένος νάνοι, κι άλίμονο άν κι ύστερα όπά είκοσι χράνια, πού θό γίνει τύτο τά θρέφος, θάχει καί πάλι πόλεμο ά κόσμος. –Πού ήτον νά τό θυμηθεί; Ανατρίχιασε.

Αχ πού νάξερες καΰμένη μάνα, τί θά γινάτανε έπειτα άπά είκοσι χρόνια, καί πώς τό τίμημα τής λευτεριάς θά ήταν καί πάλι όφάνταστα θαρύ, γιά τή μικρή μας χώρα.

∴

ΕΤΣΙ είχαν τά πράγματα, όταν ξαφνικά μιά μέρα έσκασε τό μεγάλο κανόνι κι άναταραχτήκαμε. Επαυσε κι ή μπάντα νά παιανίζει καί τό τύμπανο νά χτυπάει.

Τώρα άλλα τούμπανα θραντούσαν άπ' άκρη σ' άκρη, κι ή «Ελλάς των Ελλήνων Χριστιανών», θρέθηκε στό χείλας τού γκρεμού.

Τούρκικη είσθολή στήν Κύπρο, γενική έπιστράτευση στήν Ελλάδα.

Ψηλά σ' ένα λόφο, άνάμεσα ούρανού καί γής, έκεί στόν Εθρα φρουρός, σ' ένα άκριτικά φυλάκια, φάτσα μέ φάτσα, μ' άλλο άντίκρυ έχθρικό, θρέθηκε ό τυμπανίστας, φύλακας τής τιμής, τής πατρίδας, τών έθνικών πεπρωμένων.

«Φύλακες γρηγορείτε». Ολοι οί Ελληνες ξεσηκωμένοι. Μέ μιά ψυχή, μέ μιό πνοή.

Εκεί τάν θρήκε ή κυρία Βασιλική – έφτασε ώς έκεί ή χάρη της – φέρνοντας πακέτα σιγάρα γιά τούς άκρίτες.

Από τή χαράδρα κάτω, ύψώθηκε μέ τό μεγάφωνο μιά φωνάρα πρός τά παρατηρητήριο τής κορυφής. Πέρασε άπό τά κλαδιά, άγγιξε τούς θάμνους, τρικύμισε τάν άέρα, κι έφτασε ώς έπάνω, σ' αύτούς πού φύλαγαν μέ τήν ψυχή τους όρθή κι όλες τίς αίσθήσεις άγρυπνες, τά σύνορα. Οπως πάντα κι άπως όλοι σέ κόθε κίνδυνο.

–Μπαλίιιδης Σπύουρος...

–Παρώωωων-- ήρθε ή άπόκριση σάν νά κατέθαινε άπό τόν ήλιο.

–Κατρακύυυλα ρεεέ, ήρθε ή γρηαάά σου κι έφερε τσιγάσορασα.

Κατηφόρισε, ίδιος Αηδημήτρης μέ τό κοντάρι, κρατώντας τό όπλο στά στιθαρά, λιοψημένα χέρια του, καί σέρνοντας μέ τίς άρθύλες χαλίκια, ξεράγκαθα, πέτρες.

Ο Εθρος κυλούσε τά γάργαρα νερό του, ποτίζοντας καί τίς δύο άντιμσχόμενες όχθες. Οί ξωμάχοι, σκυμμένοι πάνω στή μάνα γή, τή δούλευαν, προσμένοντας τά γιαθά της. Τά πουλιά, έψαλλαν τόν ύμνο τους πρός τόν ύψιστο. Ποιοί τόν ποθούν καί ποιοί κατεργόζονται τόν πόλεμο;

Φεύγοντας ή Βασιλική, μ' ένα σωρό άναπάντητα έρωτηματικά, θυμήθηκε, ένα παλιό στιχάκι – άπό κάποιον άλλο πόλεμο -- καί τό μουρμούριε τόσα σιγά, πού έκτός άπό τή Θεοτόκο στήν οποία άποτείνονταν, μόνον ό άέρας τό άκουσε.

Φρουρέ μου έσύ κι άκρίτα μου μέ τά θαρύ ντουφέκι
κοντά σου νάναι ή Παναγιά καί νά σέ παραστέκει...
Πίσω της οί φρουροί άρθιοι μέ τό όπλο στόν ώμο, κόπνιζαν τό τσιγάρα.